

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชของชุมชนชาวบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในแง่ของแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาของพิธีกรรมการบวชตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ (Phenomenon) ทางสังคมและตอบคำถาม (Research Question) ว่าสภาพความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหา มีสภาพอย่างไรภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่ออธิบายให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชของชุมชนชาวบ้านแขก ทางด้านของแนวคิด รูปแบบ และเนื้อหา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ส่วน คือ

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation)
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview)

ผู้ให้ข้อมูล ในการศึกษาภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ภายใต้กรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลของความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชในชุมชนบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ทั้งในด้านแนวคิด รูปแบบและเนื้อหา ของพิธีกรรมการบวช ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. ชาวบ้านแขกที่เคยประกอบพิธีกรรมการบวชด้วยตนเอง
2. ชาวบ้านแขกที่เคยร่วมพิธีกรรมการบวช

3. ผู้มีอายุระหว่าง 20 – 70 ปี

การตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลตามคุณสมบัติข้างต้น

แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล สำหรับการเก็บข้อมูลจากบุคคลนั้น ผู้ศึกษาวิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ผู้ที่เคยประกอบพิธีกรรมการบวชด้วยตนเองหรือผู้ที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมการบวช เป็นผู้ที่มีความสนใจและมีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมการบวช ซึ่งประชากรทั้ง 2 กลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยจะต้องอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแขกมาแล้วไม่น้อยกว่า 20 ปี

2. ผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่บุคคลอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งให้ข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ขอบเขตการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. พื้นที่เป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้เลือกศึกษาการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ พิธีกรรมการบวช
3. ระยะเวลาในการวิจัย คือ มกราคม 2546 – สิงหาคม 2547

แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกพื้นที่ชุมชนบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยเป็นการเลือกแบบเจาะจง ทั้งนี้เพราะชุมชนบ้านแขกเป็นชุมชนหมู่บ้านที่ยังมีความเป็นชุมชนที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดอยู่ แต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลง จึงทำให้ชุมชนบ้านแขกในปัจจุบันอยู่ในช่วงของการปรับตัวเพื่อรับกับสิ่งใหม่ๆ ที่กำลังเข้ามาสู่ชุมชน ชุมชนบ้านแขกจึงเป็นชุมชนชนบทแห่งหนึ่งซึ่งมีความเหมาะสมในการศึกษาวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ แนวการสัมภาษณ์ ซึ่งแนวคำถามจะครอบคลุมประเด็นการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ การศึกษา ที่อยู่ในปัจจุบัน จำนวนสมาชิกในครอบครัว วัน เดือน ปี สถานที่ที่ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านแขก ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนบ้านแขกในอดีต : ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ก่อนปี พุทธศักราช 2484) ชุมชนบ้านแขกกับความเปลี่ยนแปลง : ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ปีพุทธศักราช 2484 - 2530) และชุมชนบ้านแขกในปัจจุบัน (ปีพุทธศักราช 2530 - ปัจจุบัน)

ตอนที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเกี่ยวกับการบวชของชาวชุมชนบ้านแขก ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการบวชของชาวชุมชนบ้านแขกในช่วงเวลาต่างๆ นับตั้งแต่ก่อนปี พุทธศักราช 2484 จนถึงปัจจุบัน (ปีพุทธศักราช 2547)

ตอนที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในการประกอบพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขก ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบในการประกอบพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขกในช่วงเวลาต่างๆ นับตั้งแต่ก่อนปี พุทธศักราช 2484 จนถึงปัจจุบัน (ปีพุทธศักราช 2547)

ตอนที่ 5 ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาในการประกอบพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขก ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาในการประกอบพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขกในช่วงเวลาต่างๆ นับตั้งแต่ก่อนปี พุทธศักราช 2484 จนถึงปัจจุบัน (ปีพุทธศักราช 2547)

ในการสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. สร้างแนวการสัมภาษณ์ จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบกับการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดด้านความเปลี่ยนแปลงของชุมชน และเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมในด้านแนวคิด รูปแบบและเนื้อหาในการประกอบพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขก แล้วร่างเป็นแนวการสัมภาษณ์
2. ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจเพื่อแก้ไขและปรับปรุง
3. นำกลับมาปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมแนวการสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จนได้เป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสาร
2. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ในส่วนของการเก็บข้อมูลที่เป็นเอกสารนั้น จะได้ศึกษาข้อมูลที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อแสวงหาแนวคิดที่จะนำไปเป็นกรอบของการวิจัยในส่วนส่วนของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดให้พิธีกรรมเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงและดำรงอยู่.....

นอกจากนั้นยังได้เก็บข้อมูลที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทย ทั้งในด้านแนวคิด รูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมการบวชของภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชของภูมิภาคนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อจะได้นำแนวคิดที่ได้มาเป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชของชาวชุมชนบ้านแขกต่อไป

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในส่วนของการเก็บข้อมูลการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Nonparticipant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าไปสังเกตขณะที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบพิธีกรรมการบวช เพื่อสังเกตสภาพการณ์ต่างๆ ไปเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมการบวช สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูลอีกด้วย

2. การสัมภาษณ์ ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview Guideline) เป็นการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ โดยจะกำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการไว้ก่อน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะใช้เวลา 2-3 ครั้ง หรือจนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วนทุกประเด็นของคำถาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยกำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการไว้ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลายแต่อยู่ภายใต้กรอบประเด็นที่ต้องการ ซึ่งจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลในแง่มุมที่หลากหลายภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งระยะของการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ระยะดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ ผู้วิจัยเข้าพบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยเบื้องต้นจะพูดคุยทั่วๆ ไป ก่อนขณะที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาร่วมประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่วัด เช่น การมาทำบุญ ในวันพระ การมาอยู่วัดเพื่อรักษาอุโบสถศีล การมาร่วมงานศพ การมาร่วมงานบวชพระเป็นต้น นอกจากนั้นเมื่อผู้วิจัยไปร่วมพิธีกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้าน แล้วพบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ก็จะสามารถเบื้องต้น เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและเป็นการแนะนำตัวให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูล รู้จัก ซึ่งทำให้ได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูลต่อไป
2. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วๆ ไปของพื้นที่ และเพื่อพิจารณา เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งได้แก่ ผู้เคยประกอบพิธีกรรมการบวชด้วยตนเองหรือเคยร่วม ในพิธีกรรมการบวชมาก่อน นอกจากนั้นการสำรวจเบื้องต้นจะช่วยให้ได้ข้อมูลของสภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านแขกในยุคต่างๆ อีกด้วย

การติดตามการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการติดตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หลังจาก ที่พบกันในงานพิธีกรรมต่างๆ ที่วัดหรือที่บ้านแล้ว ผู้วิจัยจะกลับไปพบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอีก เพื่อซักถาม ในลักษณะเจาะลึกถึงรายละเอียดของพิธีกรรมการบวช ซึ่งได้แก่ แนวคิด รูปแบบ และเนื้อหาของพิธีกรรมการบวช ตามประเด็นที่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้า ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าถึง ข้อมูลอย่างเป็นกระบวนการโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบ Snowball Technique กล่าวคือ เริ่มจาก ผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งก่อนและให้ผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว แนะนำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับ ผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป และอีกวิธีหนึ่ง คือเริ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งก่อน เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นกล่าวพาดพิงถึงบุคคลอื่น ซึ่งมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยก็จะ ไปสัมภาษณ์บุคคลนั้นๆ ต่อไปอีก ซึ่งมีทั้งผู้ประกอบพิธีกรรมการบวชในปัจจุบันและผู้ประกอบ พิธีกรรมการบวชในอดีต ผู้เคยประกอบพิธีกรรมการบวชในปัจจุบันจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับ พิธีกรรมการบวชที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันและสถานการณ์ทั่วๆ ไปของสังคมในปัจจุบัน ที่มีผลกระทบต่อพิธีกรรมการบวช ส่วนผู้ที่เคยประกอบพิธีกรรมในอดีต จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับ การประกอบพิธีกรรมในอดีต จุดเปลี่ยนที่ทำให้พิธีกรรมต่างๆ เหล่านั้นหดหายไปหรือเปลี่ยนแปลง รูปแบบไป

การบันทึกข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยตนเองตลอดระยะเวลาการศึกษาวิจัย โดยการเข้าไปเก็บข้อมูลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี แล้วบันทึกข้อมูลทันทีทุกวัน หลังจากนั้นจะนำข้อมูลดังกล่าวมาเขียนลงในบันทึกสนามอีกครั้ง การบันทึกข้อมูลดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยได้ทบทวนประเด็นในการเก็บข้อมูลและมีการวางแผนในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมและการเก็บข้อมูลในบางประเด็นที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมการบวชของชาวมุขชนบ้านแขก หมู่ที่ 8 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ทั้งในด้านแนวคิด รูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมการบวช ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากข้อมูลดิบ ที่เก็บรวบรวมมาจากสนามวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตลอดเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นนี้จะทำทั้งในสนามและหลังจากออกสนามแล้ว
2. การวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์ในเบื้องต้นแล้ว โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลก่อน แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและดำเนินการเขียนรายงานการวิจัยในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ตามวัตถุประสงค์และประเด็นการวิจัย